

TIL FAGFOLK, DER BESKÆFTIGER
SIG MED VOLD I NÆRE RELATIONER

VI MANGLER VIDEN OM SEKSUEL VOLD I PARFORHOLD

Ved Eva Bertelsen, William Østerby Sørensen,
Camilla Dremark & Katja Gregers Brock

DECEMBER 2019

FAGFOLK MANGLER VIDEN OM SEKSUEL VOLD I PARFORHOLD

En ny kortlægning af, hvordan vi arbejder med seksuel partnervold i Danmark, peger på, at fagfolk, politikere og forskning ikke har det fornødne sprog og den fornødne viden til at afdække omfanget af seksuel vold, til at støtte voldsudsatte og til at forebygge seksuel vold.

I september fremlagde ph.d. Eva Bertelsen og stud.soc. William Østerby Sørensen konklusionerne fra kortlægningen ved den europæiske konference om partnervold, Third European Conference on Domestic Violence samt ved et fagseminar for et bredt aktørfelt i Danmark, herunder krisecentre, voldtægtscentre, forskere og andre interessenter.

KORTLÆGNINGENS KONKLUSIONER

Kortlægningen undersøgte, hvordan seksuel vold i parforhold bliver adresseret og italesat i Danmark – i omfangsundersøgelser og i praksis. Her kom det frem, at:

– Seksuel vold i parforhold er et underbelyst fænomen i politik og forskning, og fundamentalt forstås seksuel vold i parforhold som voldtægt i både politik og forskning, hvis det overhovedet benævnes. Dette synes at påvirke hele feltet.

– Vi kender reelt ikke omfanget af seksuel vold i parforhold, fordi det primært er den seksuelle vold af fysisk karakter, som dokumenteres i omfangsundersøgelser og krisecenterstatistikker. Erfaringer fra praksis i krisecentre og ambulante

partner, der kan afgrænses som voldtægt eller de tilfælde, hvor seksuel vold er den dominerende voldserfaring.

– Seksuel vold er særlig svær at adressere og rumme for professionelle. Det skyldes manglende viden og sprog for den seksuelle vold, som ikke omfatter voldtægt. Samtidig beskrives seksuel vold som særligt sårbart at tale om for både offer og rådgiver. Således bliver det op til den enkelte fagprofessionelle på landets krisecentre at skulle adressere denne voldsform.

HVORDAN ER VI KOMMET FREM TIL DISSE KONKLUSIONER?

Kortlægningen bygger på studier af omfangsundersøgelser af seksuel partnervold samt regeringens handleplaner mod partnervold

SEKSUEL VOLD I PARFORHOLD ER ET UNDERBELYST FÆNOMEN I POLITIK OG FORSKNING

rådgivning peger dog på, at omfanget formentlig er langt større, end vi ser i nuværende statistik.

– Seksuel vold i parforhold falder institutionelt mellem to stole: På voldtægtscentre adresseres seksuel vold, der kan afgrænses som voldtægt (dvs. afgrænses tidsligt og rumligt, som én hændelse). På krisecentrene adresseres i overvejende grad den seksuelle vold udført af en

(2002-2019), historiske læsninger af tidligere praksisarbejde med seksuel vold (bl.a. i arkivet på Kvindemuseet), samt interviews med fagprofessionelle på danske krisecentre, voldtægtscentre, mandecentre samt andre ambulante tilbud for voldsudsatte kvinder og mænd.

Det fagprofessionelle arbejde med seksuel vold i parforhold skal forstås i sammenhæng med en

række felter, der gensidigt påvirker hinanden. Fx påvirker lovgivning og politik måden, hvorpå praksisfeltet anskuer en social problematik. På samme måde kan man antage, at forskning og statistik påvirker, hvorledes en socialfaglig rådgiver vil lægge sit fokus. Hvis statistikken viser høj forekomst af seksuel vold, vil rådgiveren måske være mere tilbøjelig til at adressere det i samtalerne med kvinden.

POLITIK

Kortlægningen viser, at den seksuelle vold er fraværende i skiftende regerings forståelse af partnervold. I de i alt fem nationale handlingsplaner for partnervold (2002-2019) henvises der to gange til seksuel vold – begge gange som en afgrænsning af, hvilken vold handleplanerne skal adressere. Handleplanerne afgrænser seksuel vold pga. af dens kompleksitet, men bidrager således samtidig til, at den seksuelle vold ikke adresseres eksplicit som en del af partnervold.

Desuden viser handlingsplanerne, at det kønede aspekt henover årene gradvist er gledet ud af forståelsen af partnervold. Dette ses bl.a. i

FORSKNING

På samme måde fokuserer nyere dansk forskning i seksuel vold på voldtægt – primært blandt de unge. Seksuel vold undersøges her overvejende som et individualiseret fænomen, fx om kønsekvenser af voldtægt for det enkelte menneske, og voldtægten fremstilles ofte som en afgrænset hændelse, der sker én gang. Denne hændelseorienterede tilgang til seksuel vold indfanger ikke gentagne, systematiske – og nogle gange normaliserede – overgreb, som man ser hos kvinder, der lever i voldelige parforhold. Kønsforskelle og strukturelle årsager til seksuel vold undersøges heller ikke i Danmark. Den seksuelle vold efterlades derved uforklaret.

STATISTIK OG OMFANGSUNDERSØGELSER

I dag, og systematisk siden 2004, foretages der befolkningsundersøgelser om befolkningens voldsudsathed. Mens omfanget af fysisk vold er relativt stabilt over tid, divergerer tallene for den seksuelle vold markant fra undersøgelse til undersøgelse. Samtidig er det vigtigt at

“VI KENDER REELT IKKE OMFANGET AF SEKSUEL VOLD I PARFORHOLD, FORDI DET PRIMÆRT ER DEN SEKSUELLE VOLD AF FYSISK KARAKTER, SOM DOKUMENTERES I OMFANGSUNDERSØGELSER OG KRISECENTERSTATISTIKKER.

definitionen af partnervold, der er skiftet fra 'vold mod kvinder' over 'vold i familien' til 'vold i nære relationer'. Handlingsplanen er således i dag kønsneutraliseret, og partnervold opfattes i højere grad som en sundhedsfaglig problematik end som en ligestillings-problematik.

Mens arbejdet med at forebygge voldtægt på det seneste har fået politisk opmærksomhed fx gennem voldtægtspakken (2016) og justitsministerens ekspertpanel for voldtægt (2018), er seksuel vold i parforhold fortsat relativt overset.

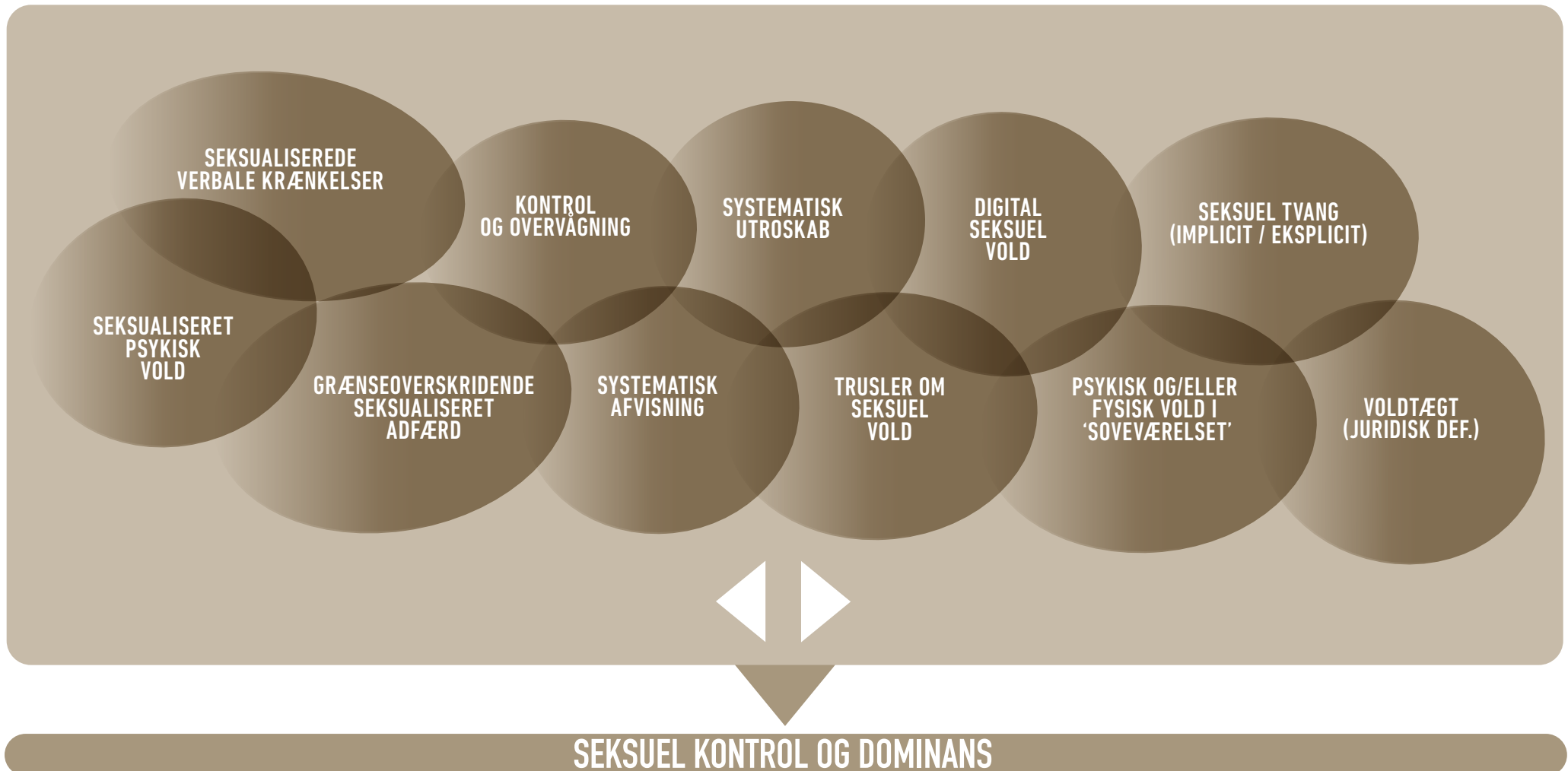
skelne mellem undersøgelser af seksuel vold og voldtægt. Tal fra Justitsministeriet viser, at omkring 5.100 kvinder årligt udsættes for voldtægt eller voldtægtsforsøg i undersøgelsen 'Udsathed for vold og andre former for kriminalitet – Offerundersøgelserne 2005-2017'. Men rapporten, 'vold og seksuelle krænkelse' fra Syddansk Universitet vurderer, at tallet kan være op mod 24.000.

Socialstyrelsens årsstatistik for kvinder og børn på krisecentre fra 2018 viser, at 28% kvinder på krisecentre har været udsat for seksuel vold.

DEN SEKSUELLE VOLDS KONTINUUM

– FRA 'SEKSUALISERET PSYKISK VOLD' TIL 'VOLDTÆGT'

Den danske sexolog og leder af Exitcirklen Jylland, Camilla Dremark, har beskrevet variationerne i den seksuelle vold i en række underkategorier, som hun har observeret i sin egen praksis. Alle disse former for seksuel vold har skadelig virkning for den udsatte.

Kortlægningen viser også, at der er stor forskel på, hvordan der spørges ind i de forskellige undersøgelser, og at spørgsmålene eller den kontekst, de bringes i, har tendens til at lede tankerne hen imod tvang og voldtægt.

FAGPROFESSIONELLE

Selvom fagprofessionelle på krisecentre møder og observerer mange former for og grader af seksuel voldsudsathed hos kvinderne, er den institutionelle definition af denne voldsform ofte relativt snæver. Således registrerer krisecentrene primært den seksuelle vold i intern statistik, når der har været tale om fysiske overgreb, eller når den seksuelle vold er dominerende som voldsform i relationen. Fx registreres den seksualiserede psykiske vold ikke, ej heller den seksuelle vold, der ikke er traumatiserende, fordi den er normaliseret.

Samtidig fortæller mange fagprofessionelle, at det oftest først er efter krisecenteropholdet (i efterværnsforløb), at den seksuelle vold bliver bragt op. Når krisecentrene i starten af en kvindes krisecenterophold registrerer, hvilke voldsformer, kvinden har været udsat for, er der derfor god sandsynlighed for, at den seksuelle vold slet ikke har været omtalt.

Generelt viser kortlægningen, at mange fagprofessionelle oplever vanskeligheder med at adressere og rumme den seksuelle vold.

“ FORDI DER IKKE EKSISTERER EN DÆKKENDE DEFINITION PÅ SEKSUEL VOLD, BLIVER DET OP TIL DEN ENKELTE FAGPROFESSIONELLE AT VURDERE, HVAD DER ER SEKSUEL VOLD, OG HVAD DER ER NORMALSEKSUEL ADFÆRD.

De peger selv på, at de mangler viden og sprog for den form for seksuel vold, der ikke er voldtægt. Men nogle beskriver også, at seksuel vold er særligt sårbar for både offer og rådgiver at tale om, fordi det er den inderste intimsfære,

der er krænkende. Der er en tendens til, at institutionelle vilkår gør, at det er op til den enkelte praktikers seksuelle moral og erfaring at kunne adressere den seksuelle vold, som kvinderne har været udsat for. Fordi der ikke eksisterer en dækkende definition på seksuel vold, bliver det op til den enkelte fagprofessionelle at vurdere, hvad der er seksuel vold, og hvad der er normal seksuel adfærd.

På voldtægtscentre arbejder man udelukkende med voldtægt forstået som en afgrænset hændelse. De traumbaserede behandlingsforløb afgrænser naturligt voldtægtscentrene fra at arbejde med de kvinder, der af deres partner har været udsat for systematiske voldtægter og seksuel vold over tid, fordi det ikke kan afgrænses til én traumatiserende begivenhed.

HVAD ER SEKSUEL VOLD OG ER AL PARTNERVOLD SEKSUALISERET?

Der eksisterer en række forskellige teoretiske bud på, hvor grænsen går mellem ønsket sex og voldtægt. Krisecentrene læner sig op af Per Isdals fem voldsstyper, som skarpt skelner mellem fx den psykiske vold og den seksuelle vold.

Ifølge sociologen Evan Stark har alle overgreb på kvinder af deres mandlige partner en seksuel karakter. Den danske sexolog og leder af Exitcirklen Jylland, Camilla Dremark, har gjort sig lignende

erfaringer i sin praksis. Dremark har derfor forsøgt at beskrive variationerne i den seksuelle vold, som hun har observeret, ved at opstille en række underkategorier: bl.a. seksualiseret psykisk vold, seksuel tvang, verbale krænkelse,

“ I DAG GÅR DER POTENTIelt MANGE KVINDER RUNDT, SOM IKKE SER SIG 'SPEJLET' I DE EKSISTERENDE HJÆLPETILBUD, FORDI BL.A. DEN SEKSUELLE VOLD, DE OPLEVER IKKE ER FYSISK.

systematisk utroskab, psykisk vold i "soveværelset" og voldtægt (se midtersiden i denne folder). Alle disse voldsformer udgør, ifølge Dremark, forskellige strategier fra manden til at opnå seksuel dominans og kontrol over sin partner, dog alle med samme skadelige virkning. Al erfaring fra Dremark viser, at den psykiske vold "flytter ind i soveværelset", og at kvinden derfor vil udvikle sikkerhedsstrategier for at passe på sig selv i det seksuelle rum, f.eks. ved at samtykke til sex uden lyst i et forsøg på at undgå eskalering af volden. Disse selvbeskyttelsesstrategier kan dog være med til at vedligeholde volden, og kvinden vil gradvist miste fornemmelsen af sig selv; sin krop, lyst og sine grænser. Den seksuelle vold, hvor der er givet samtykke, er særlig kompleks for kvinden at definere som vold, men kan ikke desto mindre have samme skadelige virkning, som de mere eksplicitte former for seksuel tvang. På baggrund af sine observationer konkluderer Dremark, at når kvinden udsættes for psykisk vold i en intim relation, er hun også udsat for overgreb og krænkelse af seksuel karakter.

Samtaler med fagprofessionelle viser, at den brede forståelse af seksuel vold, som oprides af Camilla Dremark, er langt mere udbredt, end krisecenterstatistikken viser. De mere flydende former for seksuel vold registreres nemlig sjældent som seksuel vold.

Fx registrerer de færreste:

- seksuel vold, der er en del af det generelle voldsbillede,
- seksuel vold som er svært afgrænseligt i tid og rum,
- samtykket sex hvor alternativet havde været værre
- seksuel vold, der ikke nødvendigvis er voldsom eller traumatiserende, netop fordi den foregår i et allerede socialt kontrolleret rum.

HVORFOR HAR VI BRUG FOR AT VIDE MERE OM SEKSUEL VOLD?

Det har stor betydning at kende det rette omfang af seksuel vold, og at forstå karakteren og dynamikken i den seksuelle vold, som er en del af vold i de nære relationer.

Det handler for det første om at kunne nå ud til dem, der har brug for hjælp. I dag går der potentielt mange kvinder rundt, som ikke ser sig 'spejlet' i de eksisterende hjælpetilbud, fordi bl.a. den seksuelle vold, de oplever ikke er fysisk. Denne form for seksuel vold er nemlig ikke adresseret på fx krisecentrenes hjemmesider eller andre platforme. Hvis man som udsat ikke kan genkende sig selv i det billede, hjælpetilbuddene beskriver, viser al erfaring, at de være tilbøjelige til ikke at søge hjælp.

For den andet kan viden om seksuel vold og det reelle omfang sikre, at fagfolk bedst muligt kan hjælpe den voldsudsatte med at bearbejde volden for dermed at kunne genoptage et normalt liv, herunder indgå i nye (seksuelle) relationer.

Bedre begrebsliggørelse af den seksuelle vold, som kvinder udsættes for, muliggør systematiske beskrivelser af de seksuelt voldelige handlinger. Således bliver det muligt at flytte fokus fra kvindernes voldsudsathed til mandens aktive voldsudøvelse. Denne viden er fundamental i straf, behandling og forebyggelse af seksuel vold.

Projektgruppen har fra nov. 2019 fået midler fra Oak Foundation Denmark til at udvikle en typologi og praksismodel af seksuel vold i intime relationer til brug for fagfolk, der arbejder med vold i nære relationer.

REFERENCER

- **Bertelsen, E., Sørensen, W. Ø. & Mosekilde, A.-M.** (In prep). 'Gender equality achieved? Policies on intimate partner (sexual) violence in a Danish context'. In: Torres & Yllö (eds.), *Conceptualizing Sexual Violence in Marriage: Research and Policy*. Routledge.
- **Bertelsen, E. & W.Ø. Sørensen** (2019). 'Addressing Intimate Partner Sexual Violence in a Danish context: Taboos and other Challenges', paper, 3rd European Conference on Domestic Violence, Oslo, 2019
- **Bertelsen, E. Sørensen W. Ø. & Jensen, M. W.** (2019). 'Intimate Partner (Sexual) Violence: Danish Research and Policy', *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, Vol 28, Issue 1.
- **Dreemark, C.** (2019). 'Seksuel vold under kærlighedens slør', powerpointpræsentation for krisecentre.
- **Dreemark, C.** (2019). 'I grænselandet mellem kærlighed og vold', powerpoint præsentation for aktører

Kontakt: Projektleder Eva Bertelsen, evb@danner.dk

TAK TIL

Oak Foundation Denmark for at støtte projektet

Tak til Danner for samarbejdet
DANNER